

Ljuban Krneta

PROLETERSKI VOD SA KARANA

Pčotkom 1942. na Karanu su traženi dobrovoljci za Krajiški proleterski bataljon. Trebalo je da stvorimo vod dobro naoružan, koji će krenuti u srednju Bosnu.

Iz Prvoga bataljona javili su se ovi dobrovoljci:

┌ Mihailo Gačić, zemljoradnik iz ~~sela~~ Slabinje, komandir voda

┌ Trivo Pralica, zemljoradnik iz ~~sela~~ Strigove, zamjenik komandira voda

┌ Ljuban Krneta, zemljoradnik iz Gornje Dragotinje, politički delegat voda

Branko Tubić-Jelin, zemljoradnik iz ~~sela~~ Strigove, desetar prve desetine (Narodni heroj), *ulazio u oklopni voz*

Dragoljub Resan iz ~~sela~~ Mrakodola, žandarm u staroj Jugoslaviji, desetar druge desetine

Mile Bjeljic, zemljoradnik iz ~~sela~~ Svodne, *ulazio u oklopni voz*

Pero Stojnić, zemljoradnik iz ~~sela~~ Grabašnice, *ulazio u oklopni voz*

Dragoljub Škondrić, rudar iz ~~sela~~ Blagaja

Dušan Marin, obučar iz ~~sela~~ Gornje Dragotinje

Aleksa Djenadija, zemljoradnik iz Hrvatske Slabinje

Slobodan Lotinja, zemljoradnik iz ~~sela~~ Parnice

Milan Djukanović, rudarski radnik iz Vodičeva

Mirko Serdar, rudar iz ~~sela~~ Prusaca

Mladjo Djukanović, rudar iz Vodičeva

Mirko Mačak, rudar iz Prusaca, *ulazio u orlozni voz*

Rajko Vukmir, zemljoradnik iz Ahmetovaca, *ulazio u orlozni voz.*

Svežozar Popović, zemljoradnik iz Vodičeva (ili Poljavnica)

Mile Ličanin, radnik

Ostoja Tukić, zemljoradnik iz Omarske

~~Radmir~~ ~~Vlastimir~~ Stefanović, student iz Prijedora

U vodu su bila još tri druga, čija sam imena zaboravio.

Naoružani smo puškama. Imamo dva puškomitraljeza. Nosili smo
revolvere i bombe i imali dobre uniforme i cipele. *7. Sedmog*

~~januara 1942.~~ *P*renoćili smo na Karanu. Sutradan, u 9 časova,

vod je postrojen ispred štaba bataljona. Snijeg je napadao

i teško se krećemo. Komesar *lađar* je održao govor, istakao zadatak

i teškoće koje treba da savladamo. Zaželio nam je srećan

put i predao nam proletersku zastavu. Zastavu je primio

Ljuban Škondrić *je* otišao na čelo voda. Na zastavi je pisalo:

"Proleter i svih zemalja, ujedinite se!" Krenuli smo za tom
zastavom, po dubokom snijegu.

Gazimo cjelac do grudi i dublji. Smjenjujemo se na čelu,
u prtini. Teško gazimo snijeg kojim još niko nije išao. Idemo
preko Krive Rijeke i Ravnoga Gaja, prema planini Kozari. Noć
nas zatiče u Kadinom Jelovcu. Tu spavamo, a zatim nastavljamo
put prema Bistrici, koja je od karanskoga bataljona udaljena
tridesetak kilometara. Pred nama je proleterska zastava.

Na pašinama Vitlovske javiše nam da nema Trivuna Pralice.
Vraćam se prtinom, da sa Perom Stojnićem potražim ~~drugu~~ Pralicu.
Pod jelikom, u snijegu, opazimo Pralicu, koji leži sa čebetom
preko glave, dok po njemu pada snijeg. Stojnić je ga prodrmusa,
a Pralica reče: "Ja ne mogu dalje. Bolestan sam." Pomogli smo
mu da ustane i nastavi put s nama. Tri sata smo pješaćili i
tek tada pristigli vod, koji je odmakao. Išli smo prema Končarima

Stigli smo u Končare i rasporedili se po kućama. Bez večere smo legli da se odmorimo. Pospali smo kao poklani. Ujutro nas je probudio vodnik Gačić. Kaže nam da Trivo Pralica ne može dalje, jer se razbolio. Stegla ga je astma, ne može da diše. Odlučimo da ga ovdje ostavimo. On nas moli da ga ne ostavljamo, ali mi vidimo da je iznemogao i ne dozvoljavamo mu da ide dalje, već mu naredjujemo da se vrati na Karan, a mi ćemo bez njega da nastavimo.

Sada zastavu nosi Branko Damjanović, iz ^{Cerovice.} ~~sale Žuljevice.~~ Put je naporan, snijeg dubok, zima oštra. Zaustavljamo se u zaseoku, na proplanku. Seljaci nam spremaju ručak, radoznalo nas posmatraju i dive se probranim partizanima i njihovim ~~oružju~~, puškama, bombama, mitraljezima.

Nastavljamo put i zaobilazimo Kozarac, naselje ispod Kozaračkog kamena. Kamen je u oblacima. Branko Tubić traži da zapjevamo. Moli ćutljivog Milu Bjeljca da mu pomogne u pjesmi, a ovaj odgovara da ne zna pjevati, kao što koza ne zna govoriti. Drugovi se grohotom smiju, a Branko Tubić nastavlja da zbija šale ..

Davno se smrklo, ali mi ^{braduhavamo} ~~nastavljamo~~ pješaćenje. Žurimo u Bistricu, na konak. Oko deset časova uveče stigismo u osnovnu bistričku školu. Tu nas dočeka odbornik i pokaza nam prostoriju u kojoj ćemo da spavamo. Prostorija je puna slame, a peć se razgorjela. I večera je pripremljena, ali mi žurimo da legnemo, jer smo veoma iscrpljeni.

Rajko Vukmir je ćutljiv i tužan. Pitamo ga šta mu je, a on odgovara da nikad ranije nije ostavljao svoje selo, niti je tako daleko pušovao: "Ako podjem nekad natrag, neću znati da se vratim". Ja pukušavam da ga razveleselim.

Sutradan nam stigoše i drugi vodovi odredjeni u kozarsku proletersku četu. Sa njima je i Josip Mažar-Šoša. Slijedećeg dana ovdje je stvorena kozarska proleterska četa.

Za komandira je postavljen ⁶Simo Ivanović, rudar iz ~~sela~~ Žuljevice, sitan i smeđjokos i veoma simpatičan. On se upoznao sa svim borcima i srdačno se s njima rukovao.

Politički komesar je Esad Midžić, student iz Prijedora, a zamjenik komesara Fadil Šećić, učitelj iz Bosanske Dubice. On je istovremeno i sekretar ~~ruke~~ partijske ćelije. Izgleda strog i drži se odmjereno.

Za sanitetskog referenta u četi postavljen je Radmilo Stefanović, student iz Prijedora. Ranije se isticao po drugarstvu i hrabrosti. Iako nije studirao medicinu, prihvatio se bolničarske dužnosti i natrpao pun ranac sanitetskog materijala.

Upoznao sam se i sa vodnicima Vukovićem i Zrnićem. Branko Vuković je rudar iz Lješljana, a Slavko Zrnić radnik iz Podgradaca. Oba su stari borci i nisu slučajno postavljeni za vodnike u proleterskoj četi. Vuković i Djukanović ističu se i kao pjevači u kozaračkom kolu, dok igraju s djevojkama koje nas zadržavaju gledaju.

Dok kolo poskakuje, od Ivanjske zapucaše puške. Čuju se i mitraljezi, a patrola javlja da ustaše dolaze. Iz kola se postrojavamo, a zatim se razvijamo u strijelce i polazimo pred ustaše. U našem stroju se nalazi i poneka djevojka koja je do maločas igrala u kolu.

Sukobljavamo se s ustašama. Pred nama je Simo Ivanović, hrabri komandir. Milan Djukanović neće da se krije, već juriša među prvima, sve dok ustaše nismo protjerali.

Sutradan nam Šoša saopštava da ćemo napasti željezničku stanicu u Omarskoj, koju brane ustaše. Sa nama će napadati i četa Ljubana Crnobrnje, iz ~~gaja~~ Jelićke.

Saonicama smo prevezeni blizu stanice. Dok smo se vozili, zaledili su nam se zatvarači na puškama. Oko ponoći smo se rasporedili oko stanice. Crvena raketa je najavila početak

našeg napada. Poslije prvih plotuna počinjemo da jurišamo. Satjerujemo ustaše u najtvrdje zgrade. Oni pružaju ogorčeni otpor. Istjerali smo ih iz škole, blizu stanice. U školu je stigao Šoša, sa Ljubanom Crnobrnjom. Kad je svanulo, Šoša nam je naredio da ostanemo u zgradama koje smo zauzeli. Ustaše ne možemo da savladamo, dok ne stignu naši bacači iz Kozare. Čekaćemo čitav dan. Ložimo vatru u prostorijama koje smo noćas zauzeli. Na prozore smo postavili puške.

Dugo smo čekali partizane s minobacačima. Oni su odmah otvorili vatru po ustašama. Mine su grunule, a naša seoska kućica se zatresla. Opet jurišamo. Neke kuće su zapaljene poslije eksplozije mina. Otpor ustaša je sve slabiji. Trčimo po stanici između ustaških lješeva. Vjetar prenosi vatru na vagone, u kojima eksplodira municija. Iz paljevine stiže Rajko Vukmir, zagrlj me i počeo ~~da moli~~: "Druže Ljubane, molim te kao brata, da me pustiš natrag, ~~da se vratim~~ u Karan, jer ne želim da idem tako daleko da se ne znam vratiti. Ako ostanemo živi, poslije rata ću ti pokloniti čitavo svoje imanje." Začudio sam se njegovim riječima, ali vidim da će zaplakati ako ga ne pustim.

Pištaljka nas pozva na zbornu mjesto. Ja podjoh, a Rajko ostade kao ukopan. Kada smo se postrojili, nije ga bilo među drugovima. Krenuli smo prema Marićkoj, kroz snažnu vijavicu. Oko 10 časova stigli smo u seosku školu. Tu smo ručali i primili suvu hranu. Šoša nam je rekao da se ne zanosimo uspjehom na Omarskoj, jer nas očekuju krvave borbe.

Poslije podne smo krenuli. Sa nama je i četv Ljubana Crnobrnje. Idemo prema Jelićkoj, po dubokom snijegu. Rekao sam Šoši da vjerujem da se Vukmir vratio na Karan. On mi prigovori što ga nisam poveo na ruku u stroj. Bilo mu je žao Vukmira, koji nas je napustio.

Penjemo se padima Jelićke i Brnozanoga Majdana. Snijeg stalno pada. Ovdje ćemo da prenoćimo. Seljaci nam govore da nismo daleko od krajeva u kojima su četnici. Boje se sukoba s njima. Mi im objašnjavamo ciljeve naše borbe...

Sutra dan nastavljamo put preko sela iznad Banje Luke. Prati nas grmljavina topova na Kozari (čuli smo da ~~Vijemci~~ pokušavaju da prodru cestom od Dubice prema Prijedoru). Počinjemo da se spuštamo niz planinu prema Krupi na Vrbasu. Otuda dopire puščana i mitraljeska paljba.

Šoša nam naredjuje da što brže idemo ka toj paljbi, prema Vrbasu, jer su mu seljaci rekli da se ustaše povlače iz Krupe na Vrbasu prema Banjoj Luci. Prate ih nečiji pucnji sa obala rijeke. Idemo usiljenim maršem prema ustašama i sukobljavamo se s njima u hodu. Tučemo ih s bliskog odstojanja. Iznenadjeni su i bježe. Neke zarobljavamo, dok se drugi, sa ratnom opremom, bacaju u Vrbas i dave u vodi. Omladinac Dušan Marin goni dvojicu ustaša i nosi njihove puške. U ustaškim rancima nadjosmo upljačkane suknje, maramice i dječje stvari. Ustaše su ovdje postrijeljane, a mi smo krenuli preko rijeke, dok je četa Ljubana Crnobrnje ostala na obali, da sakupi plijen. Prevezli smo se splavčićem od drvenih trupaca. Sretno smo se iskrcali na drugu obalu. Splav se vraćao nekoliko puta i prevozio grupe proletera, dok su drugi pjevali:

Kozara je od velikog čuda,
proletere razaslala svuda...

Komandir ^{Ymanovic} se poslednji prevezao, a ja sam poslije saznao da nas je ~~na~~ splav^{om} vozio Dane Djidara, student iz Banje Luke.

Tražimo hranu i nastavljamo put prema Bočcu, u koji stižemo u suton. Tu večeramo i liježemo da se odmorimo i prespavamo. Sutra dan ~~nam~~ stižu Šoša i Ljuban Crnobrnja, sa četom. Krećemo dalje, po nepoznatom kraju.

Zaustavljamo se u selu Vraniću. Jedan dan se odmaramo. Saznajemo da u selu ima mnogo Muslimana. Veoma su ljubazni prema nama. Nude nas hljebom, meseom i šerbetom. Rado pričaju s nama. Drago im je što imamo komesara Muslimana, a neki ne vjeruju da je Easaf Midžić Musliman. Pričaju nam o sukobu partizana i četnika. Kažu da poznaju Danka Mitrova, partizanskog komandanta, koji mrzi četnike. Oni se boje četnika...

Sutradan smo krenuli prema Kotor Varoši. U pokretu nam je saopšteno da ćemo sa četom Ljubana Crnobrnje napadati ustašku žandarmerijsku stanicu na obali Vrbanje. Prelazili smo preko zaledjene rijeke i pripremali se za napad u saradnji sa Trećim krajiškim partizanskim odredom.

Oko podne stižemo u selo Kotorišće. S nama je i Šoša. Ulazi u muslimansku kuću, iz koje će rukovoditi napadom. Dočeka ga stariji čovjek i daje mu najljepšu sobu, iz koje ima odličan pregled položaja. Ovaj čovjek priča Šoši da je u Trećem krajiškom odredu počelo osipanje, jer je Danko oštar i prijek, pa ga ljudi ostavljaju i bježe...

Ubrzo se razvila žestoka borba. Čuje se puškanje, počinju jiriši. Snage Trećeg odreda kao da uzmiču. Crnobrnja i Ivanović javljaju da ne mogu zauzeti most, jer je ogradjen ježevima bodljikavih žica i veoma utvrđen, a ustaše ga grčevito brane. Već je počelo da svanjiva. Čete moraju da se povlače... Postoji opasnost da ustaše napadnu kuću u kojoj se nalazi Šošin štab. Rasporedjujemo se po prozorima. Četo su privilegije u duboki snijeg, ne mogu nazad ni napred... Moraju se povlačiti po brisanom prostoru, dok ih ustaše biju...

Odnekud stiže mladić teško ranjen u vilicu, ukravavljenog lica. Ne možemo da mu pomognemo. Domaćin ga zavija, a on ječi u mukama.

Ovdje smo ostali čitav dan, a noću smo počeli da se izvlačimo. Ranjenoga nismo mogli da ponese. Domaćin je obećao da će ga

sakriti na sigurno mjesto. Otišli smo prema ~~selu~~ Vraniću.

Ovdje smo se rasporedili po kućama i ostali nekoliko dana. Stigao je i Danko Mitrov. Sa njim je Duško Bojanić, kojega poznajem ~~odavno~~, iz Prijedora. Danko nam saopšti poražavajuće vijesti: da je njegov odred, u veći^u, prešao na četničku stranu. U četnike je otišao i zamjenik političkog komesara ovog odreda, Radoslav-Rada Radić, koji će se uskoro proglasiti četničkim vojvodom. ~~Četnicima je prišao i zamjenik komandanta ranijeg partizanskog odreda.~~

Šošā je krenuo na Kozaru s četom Ljubana Crnobrnje, a mi smo ostali u Vraniću. Kada smo se odmorili, pošli smo prema ~~selu~~ Čelincu. Ovo selo smo lako osvojili i smjestili se u napuštene zgrade. Sa nama je i grupa Dankovih partizana~~ra~~, sa kuvarima, koji nam spremaju hranu.

Stigli su i proleter i iz Drvara i Petrovca, sa Zdravkom Čelarem, ~~komandir~~, koji će uskoro postati komandant našeg krajiškog proleterskog bataljona. To su sve kršni momci, većinom seljaci i brdjani. Ne izgledaju umorni i kao da nisu putovali. Raspoređjeni su u školu u Čelincu. Ovdje sam upoznao Redžu Terzića, iz Bosanske Krupe, Trivu Keraća, iz ~~Bihara~~ Bosanskoga Bihaća i Ljubu Munjizu, iz Sanskoga Mosta. Munjiza je bio stalno nasmijan i bodrošću se isticao.

Poslije nekoliko dana u Čelinac je došao i Mladen Stojanović sa Djuirom Pucarem, Osmanom Karabegovićem i Kostom Nadjom. Od kozaraskе i drvarskopetrovačke proleterske čete stvoren je Krajiški proleterski bataljon. Za komndanta je postavljen Zdravko Čelar, a za komesara Esad Midžić. (Njegov zamjenik je Fadil Šerić)

Uskoro smo krenuli u selo Lipovac. Sa nam^a su: Mladen, Danko, Kosta Nadj. Pred zoru smo stigli u selo. Tu su nam saopštili da idemo da razoružamo četničku četu Laze Tešanovića, koja logoruje u seoskoj školi. (Tešanović je ranije bio komandir partizanske

čete u Podgrmeču, a po zanimanju je učitelj (tamo je pogriješio i pobjegao u svoje redne mjeste, priključivši se četnicima).

Prolazimo kroz zaseok, niz vjetrov padinu i penjemo se uz petečić prema školi na brijegu. Idemo dubokom prtinom u koloni po jedan. Na čelu je Mladen Stojanović.

Kad smo prišli blizu škole, napali su nas četnici. Upali smo u klopku. Tukli su nas puškama i mitraljezima. Našli smo se pod unakrsnom vatrom. Legli smo u snijeg. Ranjeno je i ubijeno nekoliko preletera, ~~mnogim ranjenim~~ Ranjen je i Mladen Stojanović. Dušan Marin, zvani Šuco, potrčao je prema Mladenu, da mu pomogne, ali ga je kuršum oherio. Rekao je same: "Ubi me sledja". Bio je mrtav.

Branko Tubić je pokušao po snijegu da se s desetinom probije do seoskih kuća. Mitraljezom je tukao po kućama u kojima su bili četnici. Neke kuće je zapalio. Ova desetina nas je spasla. Ovdje je poginuo Aleksa Djenadija, iz ~~pod~~ Slabinje. Mile Mećava je ranjen u ruku, koju je sam zavio krpom i nastavio berbu. Ranjen je i Radmile Stefanović, sanitetski referent naše čete. I on se sam previo i pokušavao je da pomogne ranjenim drugovima.

Mile Mećava je otišao u Čelinac, da ^{naše} ~~drugove~~ izvijesti šta se desilo. Prešao je petnaestak kilometara i pronašao Djuru Puzara-Staroga, koji je evamo uputio jednu četnu iz odreda Danko Mitreva. Ona je stigla pred noć, razvila se u krug i pomogla nam da se izvučemo. U noći smo ~~počinjajući~~ počeli da kupimo poginule i ranjene ~~drugove~~. Našli smo 12 poginulih i sahranili ih pored petečića, u zajedničku grebnicu. Našli smo i Mladena Stojanovića, ranjenog u glavu. Među ranjima su i Danko Mitrev, Sime Ivanević, Mihaile Gačić. Otišli smo prema Čelincu, ~~noseći Mladena Stojanovića~~.

Dočekao nas je drug Stari i Danica Perević. Kezarčani su tražili da Mladena nose na Kezaru. Neki drugovi htjeli su

odmah da se vrate na Kozaru (Milenko Šurlan). Pokušali smo da ih zadržimo, a ja sam o tome razgovarao i sa Mladenom. On je tražio da krenem u Kozaru i dovedem još 60 boraca koji će popuniti našu proletersku četu. Prihvatio sam ovaj zadatak, mada sam znao da su četnici već pobili neke kurire koji su pokušavali da prodru u Kozaru. Sa mnom je pošla i Nada Mažar, sestra Šošina. U ~~sesta~~ Bočcu smo našli Dragu Mažara, drugog brata Nadinog. Prešli smo ~~pre~~ most na rijeci Vrbasu.

Na drugoj obali sam zatekao dvadesetak ljudi ^{Jedan je morio} ~~mnogi su imali~~ kokarde na kapama. ^{On} ~~Jedan~~ mi reče: "Vi razoružavate našu vojsku. Plovićete vi niz maticu, ako tako nastavite". Ja sam ćutke otišao ~~svojim putem~~, prema Jelićkoj, želeći da ^{to prije} sretnem borce Ljubana Crnobrnje. U selima oko Banje Luke, ^{čarac i} po ranijim partizanskim četama, vršljali su četnici i bivše partizane odvlačili na svoju stranu. Najzad sam stigao u četu Ljubana Crnobrnje i ^{dokvatio} ~~došao~~ se Kozare, ^{do} ~~dok~~ je ^{naše} ~~naše~~ proletere stizalo još crnje sudbine.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-009-012